

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	298
Land:	Irak
Kilde:	Utrikesdepartementet
Titel:	"Mänskliga rättigheter i Irak 2005"
Udgivet:	2005
Optaget på baggrundsmaterialet:	7. april 2006

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Irak 2005

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Efter att Saddam Husseins regim störtats ockuperades Irak från maj 2003 till och med 28 juni 2004. Då återfick landet sin fulla suveränitet och en interimregering, Iraqi Interim Government, IIG, erkändes genom säkerhetsrådsresolution 1546. I resolutionen noteras att den multinationella styrkan befinner sig i Irak på inbjudan av interimregeringen. Allmänna val hölls i januari 2005 till nationalförsamling och regionala samt lokala församlingar. En president har utsetts av nationalförsamlingen och en övergångsregering har bildats. Ett utkast till permanent konstitution har arbetats fram och detta utkast godkändes i en folkomröstning den 15 oktober. Allmänna val skall i skrivande stund hållas den 15 december varefter övergångsperioden betraktas som över. Den president och regering som tillträder avses sitta en full mandatperiod om fyra år.

Ockupationsmakten, Coalition Provisional Authority, CPA, upphävde eller modifierade vissa lagar som ansågs stå i strid med mänskliga rättigheter. Internationell rätt medger inte att en ockupationsmakt permanent ändrar lagar på ockuperat territorium, men CPA:s bestämmelser är med vissa förändringar i kraft under övergångsperioden. I tillägg till detta har IIG och sedermera övergångsregeringen antagit vissa lagändringar. Den legala grunden för den övergångsperiod som rått i Irak under 2005 är TAL (Transitional Administrative Law). Den nya konstitutionen träder i kraft när den regering tillträder, som bildas efter allmänna val (vilka ägde rum den 15 december) baserade på konstitutionen. Enligt konstitutionen skall det bildas en kommission som har i uppdrag att inom fyra månader presentera ändringsförslag. Efter det att dessa har godkänts av parlamentet skall de föreläggas folket i en folkomröstning inom två månader.

Det mycket allvarliga säkerhetsläget har påverkat situationen i Irak för de mänskliga rättigheterna (MR) under 2005 negativt.

Det irakiska rättssystemet lider brist på personal, utbildning och utrustning och personer som arbetar inom detsamma utsätts för hot och attacker. Svepande arresteringar och övervåld från polis och säkerhetsstyrkor rapporteras. Kritik har framförts mot brister i rättsprocessen. Information gör gällande att förhållandena i häkten och fängelser inte är tillfredsställande. Dödsstraffet återinfördes 2004.

Den multinationella styrkan i Irak, MNF, har kritiserats för att varken inhämta uppgifter eller publicera tillräcklig information rörande civila dödsoffer. Tillräckliga åtgärder anses inte ha vidtagits för att minimera riskerna för att civila kommer till skada. Det är av stor vikt att händelser som involverar MNF noggrant utreds och redovisas, då koalitionen personal åtnjuter immunitet i Irak.

Kvinnans situation överlag i Irak har inte förbättrats under 2005. Samtidigt har kvinnor tillerkänts en ökad politisk roll genom att man har tillämpat kvotering. Det kommer man att göra även vid parlamentsvalet i december. Vissa politiker och stora delar av det civila samhället har kritiserat arbetet med utkastet till konstitution för att gå i riktning mot en försämrad legal ställning för kvinnan i Irak. Hedersmord förekommer i hela Irak. Irakiska organisationer bedriver skyddshus (begränsad omfattning) och olika kvinnoforum. Knappt hälften av Iraks befolkning är under 15 år. Det svåra säkerhetsläget har medfört att barn utsätts för våld och kidnappningar och att föräldrar tvekar inför att sända sina barn till skolan. Många av Iraks skolor behöver renoveras. Barnarbete är förbjudet under 14 år, men förekommer för att bidra till familjens försörjning. Barnprostitution och missbruk förekommer.

Spänningar mellan etniska och religiösa grupper har ökat markant. Minoriteters situation skiljer sig dock åt i olika delar av landet.

Den fysiska och psykiska levnadsstandarden i Irak är fortsatt låg. Omfattande problem kvarstår, bland annat vad gäller landets hälsovård, tillgången till dricksvatten, sanitetsinstallationer, utbildning, allmän infrastruktur (transport, tele, el), jordbruk och industri. Detta drabbar särskilt barnen. Två decennier av väpnade konflikter följt av sanktioner och under 2003 ytterligare en väpnad konflikt med efterföljande plundring, övrig brottslighet, kidnappningar och terroristaktioner har bidragit till att situationen kontinuerligt försämrats. Situationen i norra Irak är generellt avsevärt bättre.

Det omfattande återuppbyggnadsarbetet har fortgått men långsamt. Projekt försenas på grund av säkerhetssituationen och några påtagliga förbättringar är svåra att påvisa. Olika givare (där USA är den ojämförligt största), FN-organ samt enskilda organisationer arbetar för att förbättra situationen. Beträffande själva återuppbyggnaden av Irak har Amnesty International och Human Rights

Watch påpekat vikten av att mänskliga rättigheter står i centrum av alla delar av denna aktivitet.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna för mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Irak har ratificerat följande centrala konventioner för mänskliga rättigheter:

- Konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter (ICCPR), inget av de två fakultativa protokollen
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR),
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD),
- Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) (reservation finns), och
- Konventionen om barnets rättigheter (CRC) (reservation finns).

Irak har inte inkommit med periodiska rapporter under någon av konventionerna under de senaste sex åren. Totalt saknas 10 periodiska rapporter. De respektive kommittéerna har i sina observationer baserade på tidigare rapporter konstaterat att det på många områden fortfarande saknas information och att det återstår för Irak att implementera konventionerna.

Övergångsregeringen har vissa möjligheter att, med hänvisning till säkerhetsläget, begränsa tillämpningen av vissa bestämmelser i aktuella konventioner. Generellt är dock dessa konventioner i kraft för Irak. Man har att i alla lägen följa ett antal grundläggande mänskliga rättigheter från vilka avsteg eller undantag inte får göras.

Vad gäller staten Iraks konventionsåtaganden rörande de ovan ratificerade konventionerna, kvarstår dessa även efter den tidigare regimens fall. Den översyn av Iraks juridiska system som pågår sägs omfatta även statens konventionsåtaganden. Uttalanden från ett fåtal politiker på centrala positioner och avsaknad av skrivningar i den nya konstitutionen, indikerar dock att man anser Iraks interna rättsordning vara suverän och att landet därför inte kan anses vara bundet av några internationella konventioner. Den tidigare migrationsministern (under IIG) uttalade 2004 att Irak har för avsikt att ratificera 1951 års flyktingkonvention.

Det finns ett centralt ministerium för mänskliga rättigheter (MR). Emellertid har övergångsregeringen inte tillsatt någon minister, utan landets miljöminister har MR-ministeriet som tilläggsuppgift. Ministeriet saknar resurser. Det arbetar bland annat med att stärka och stödja civila samhället (vilket även hanteras av en minister utan portfölj för civila samhället-frågor, även denne med knappa

resurser), politiska partier, press och media, barn och familj, miljö, hälsa, internationella organisationer (däribland FN), hantering av klagomål, uppföljning av regering och administration, MR-utbildning (administration inkl polis och säkerhetsstyrkor) samt utreda om krigsfångar, saknade personer och massgravar. MR-ministeriet har identifierat hundratals massgravar runt om i Irak. Ministeriet bedriver projekt för upprättande av listor från massgravar för att katalogisera offer och söka upprätta en databas över de övergrepp som skett. Tillsammans med FN är man i färd med att etablera ett nationellt center för saknade personer. Omfattningen av det arbete MR-ministeriet står inför är enorm. Övergångsregeringen har inte visat något större intresse för MR-frågorna. I tre guvernorat (Erbil, Dohuk och Sulamaniye) i norra Irak har de två kurdiska fraktionerna Patriotic Union of Kurdistan, PUK, och Kurdistan Democratic Party, KDP, sedan tidigare upprättade departement för mänskliga rättigheter. En process för att integrera de två kurdiska administrationerna till en regional pågår.

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Genom CPA:s order nr 7, som trädde i kraft 10 juni 2003, förbjöds tortyr och annan grym, förnedrande eller inhuman behandling. Genom CPA Memorandum nr 2 som stipulerar regler för skötsel av och förhållandena vid irakiska fängelser och häkten upphävdes alla de lagar som tidigare reglerade denna verksamhet. Genom CPA order nr 10 flyttades ansvaret till justitieministeriet, medan ansvaret för häkten faller under inrikesministeriet. Många fängelser sköts också av den multinationella styrkan MNF. Information gör gällande att det totala antalet fångar i MNF-förvar uppgår till ca 11 000. Byggnadsarbete pågår för att öka kapaciteten, enligt uppgift åtminstone till 16 000.

Vad gäller situationen på fängelserna finns information som säger att denna skall vara dålig med övergrepp, vilket påtalats för inrikesministeriet och MNF för att förbättra förhållandena. Framsteg skall ha gjorts framför allt på de av koalitionsstyrkorna kontrollerade anstalterna och på vissa fängelser skall det enligt uppgift numera finnas tillfredsställande sjukvård, bibliotek och närvarande lärare. Uppgifter förekommer emellertid att förhållandena under vilka fångarna hålls på andra ställen fortfarande är otillfredsställande, med brister vad gäller utrymme och hygien. Angående barn se nedan under punkt 15.

Beträffande MNF:s agerande sker detta enligt fastställda *Rules of Engagement*. MNF uppger att dessa hålls hemliga av säkerhetsskäl. Under det irakiska inrikesministeriet opererar, utöver den irakiska polisen, flera olika typer av säkerhetsstyrkor och underrättelseorganisationer vilka till stor del upprättats/ombildats efter suveränitetsöverlämnandet. Organisationer har påpekat svårigheterna att överblicka dessa organisationer, deras mandat och

aktiviteter. Uppgifter om oproportionerligt våld och tortyr förekommer, både i samband med arresteringar och sedermera vid förhör, då främst mot personer som misstänks för grövre brott. Dessa uppgifter gäller för hela Irak.

Under det gångna året har, framför allt i Bagdad (man skall dock hålla i minnet att det till del är svårare att få fram uppgifter från övriga delar av landet), ett stort antal människor dödats av vad som förefaller vara närmast dödspatruller. Sekteristiska och klanmotsättningar har lett till att som mest uppemot 1 000 människor under en och samma månad hittats döda, i vad som förefaller vara rena avrättningsoperationer. Vissa uppgifter gör gällande att även enheter som sorterar under något ministerium skulle vara involverade i detta.

Organisationen Human Rights Watch har i en rapport fördömt vissa grupperingars attacker och de skäl som framförs som rationale för dessa. Man lyfter fram olika grupper av civila, bland annat etniska och religiösa minoriteter, politiker, akademiker, media och kvinnor.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet i Irak suspenderades av CPA genom order nr 7, som trädde i kraft 10 juni 2003. Interimsregeringen återinförde dödsstraffet genom Order 3/2004 (8 augusti) dödsstraffet där man hänvisar till Iraks strafflag från 1969 (nr 111), och räknar upp följande brott vilka kan leda till dödsstraff:

- brott mot nationell säkerhet,
- skapande av fara för befolkningen och användande av bakteriella substanser,
- attacker mot olika former av transporter,
- mord,
- kidnappning,
- narkotikahandel.

I statuterna för Supreme Iraqi Criminal Tribunal, SICT (se vidare under punkt 5), stipuleras dödsstraff för terrorism enligt en definition som, utöver kritiken mot dödsstraffet i sig, kritiserats av Human Rights Watch för att vara mycket vid och dessutom oklar. Vidare stipuleras att en dödsdom (efter överklagande) i SICT måste verkställas inom 30 dagar. Något nådeinstrument förekommer inte.

På grund av oklarheter i Order 3 i förhållande till lag 111 är det inte klarlagt om ytterligare brott kan medföra dödsstraff. Order 3 fastställer att dödsstraff som utdömts innan densamma trädde i kraft (såvitt känt ett fall vid den centrala brottmålsdomstolen och tre fall på annat håll i landet), skall omvandlas till livstids fängelse. Som "tvingande skäl" till dödsstraffets återinförande hänvisade interimsregeringen till den nuvarande instabila säkerhetssituationen i Irak. Enligt lag skall alla dödsdomar granskas av kassationsdomstolen. Amnesty

uppskattar antalet dödsdomar under det första halvåret 2005 till åtminstone 50. De första dödsstraffen verkställdes 1 september 2005 då tre män dömda till döden för mord, våldtäkt och kidnappning hängdes i Kut.

5. Rättssäkerhet

CPA och justitieministeriet modifierade rättssystemet under 2004 och i stort samma system har gällt det gångna året. Grövre brott hanteras av en central brottmålsdomstol som kan operera i alla delar av landet, även om säkerhetsskäl i stor utsträckning begränsar dess säte till Bagdad. En kassationsdomstol hanterar överklaganden. Mindre grova brott hanteras inom det ordinarie domstolssystemet. Civilmål hanteras även de inom det ordinarie irakiska juridiska systemet. Problem för samtliga häktade att få tillgång till juridiskt biträde framhålls som en svårighet.

Rättssystemet är hårt ansatt. Hot och mord mot domare, övriga jurister och polis förekommer. Större attacker har utförts mot polisstationer. Ett stort problem uppges vara svårigheter att kommunicera mellan de olika delarna av rättssystemet. Ytterligare problem som påverkar rättsäkerheten är nedgångna och osäkra rättegångslokaler och avsaknad av adekvat utrustning.

Det irakiska Domarrådet har återupprättats. Detta skall, oberoende av justitieministeriet, övervaka rättssystemet inkl åklagarväsendet (CPA Order nr 35). Utbildningsnivån hos jurister i Irak varierar mycket och särskilt bland försvarsadvokater kan den juridiska kompetensen vara mycket låg.

En omfattande reformering av Iraks juridiska system, inklusive dess lagbestämmelser och ockupationsmaktens Order har pågått sedan suveränitetsöverlämnandet. Koalitionsstaterna och andra givare, bilateralt samt genom FN och andra internationella organisationer/enskilda organisationer är aktiva med ekonomiskt stöd, olika projekt samt rådgivning.

Behovet av reformering betonas av bland annat Amnesty International och Human Rights Watch. De insatser som krävs är givetvis omfattande och arbetet går långsamt då resurser för dess genomförande inte tillförts. Något som saktat ned processen ytterligare är att administrationen avvaktat den nya konstitutionen, som kommer att ligga till grund för framtida lagstiftning. Utkastet visar upp formuleringar som kan uppfattas som svårförenliga, och som kan bli svåra att hantera i senare tolkningssituationer. Bland annat sägs i konstitutionen att ingen lag får motsäga etablerade bestämmelser i islam, demokratiska principer eller de rättigheter och fundamentala friheter som stipuleras i densamma.

Vissa MR-organisationer har följt upp mängden civila dödsoffer under den inledande invasionen och vidare under de relativt omfattande militära

operationer som genomförts i landet efter 1 maj 2003. Dessa kritiserar USA för att varken föra eller publicera tillräcklig information rörande denna statistik. Kritik riktas också mot USA och sedermera MNF för att inte i tillräcklig utsträckning utreda händelseförlopp kring civila dödsfall (både sådana som är ett resultat av våld mellan irakier och sådana som involverar koalitionsstrupper). Bland annat Human Rights Watch kritiserar USA:s militär för att inte vidta tillräckliga åtgärder för att minimera riskerna för att civila kommer till skada. Man påpekar även vikten av att händelser som involverar MNF-styrkor utreds noggrant och på ett öppet sätt, då dessa åtnjuter immunitet mot irakisk jurisdiktion. Även Amnesty har riktat kritik mot de amerikanska styrkorna på denna punkt.

Baserat på lokal tradition och religion (sharia), har olika stammar/klaner/samhällen sedan länge etablerade parallella rättsliga system. Dessa har förstärkts ytterligare under de senaste åren.

En specialdomstol, Supreme Iraqi Criminal Tribunal, SICT, har upprättats av nationalförsamlingen för att ställa medlemmar av den tidigare regimen inför rätta för bland annat folkmord, brott mot krigets lagar och brott mot mänskligheten. SICT får omfattande stöd av det inom amerikanska ambassaden upprättade RCLO, Regime Crimes Liaison Office, som består av ett 50-tal experter (jurister, utredare, antropologer, arkeologer, patologer) i Bagdad, tio i Washington och fem i Qatar. Rättegångarna inleddes den 19 oktober med ett åtal mot Saddam Hussein och ett antal personer ur dennes regim, för operationer efter ett attentatsförsök mot den dåvarande presidenten i staden Dujail. Tribunalen har fått kritik bland annat av Human Rights Watch för att inte leva upp till ett antal internationella rättsprinciper.

TAL stipulerar upprättandet av en Nationell kommission för de mänskliga rättigheterna (art 50). Inom kommissionen skall finnas en ombudsmannainstitution vilken skall utreda klagomål. Den finns även med i konstitutionen.

6. Personlig frihet

Interimsregeringen antog 2004 en säkerhetslag: *Order of Safeguarding National Security* som stipulerar möjligheterna att under begränsad tid inskränka de mänskliga rättigheterna om "state of emergency" proklameras. Detta utlystes för 60 dagar den 7 november 2004 i samband med inledande av militära operationer i Falluja. En förlängning gjordes över valen i januari 2005 och är fortfarande i kraft (oktober 2005). MR-organisationer anser att övergångsregeringen gjort sig skyldig till kontinuerliga övergrepp under det gångna året i form av massarresteringar utan arresteringsorder, i avsikt att visa effektivitet mot det väpnade motståndet. Majoriteten av de personer som arresteras släpps snabbt. För några inleds process i irakisk domstol (jfr ovan under punkterna 3 och 5).

För personer som arresteras av MNF misstänkta för till exempel terrorism finns en översynsinstans vilken består av sex irakier och tre personer från MNF. Enligt uppgift avgör instansen huruvida personen skall släppas eller sättas i någon form av husarrest hos familjeöverhuvud etc., fortsatt hållas av MNF eller lämnas över till det irakiska domstolssystemet för åtal. Enligt myndigheterna ska var tredje månad varje fall granskas. Resurserna för att hantera denna verksamhet anses otillräckliga, varför översynen i många fall görs mer sällan. Amnesty har kritiserat de irakiska myndigheterna för att hålla personer frihetsberövande utan att inom acceptabel tid framföra anklagelser, genomföra häktningsförhandlingar (motsv.) och rättegång.

ICRC har enligt uppgift inga svårigheter att få tillträde till häktade personer. Besöksfrekvensen har dock minskat till följd av det svåra säkerhetsläget, men besök genomförs i alla delar av landet. ICRC påpekar att man, i enlighet med gängse tillvägagångssätt för organisationen, framför sina observationer och rekommendationer till relevanta myndigheter.

I TAL (art 13) slås fast en rätt för alla, oberoende kön, att resa och röra sig fritt. CPA utfärdade det så kallade *Interim Travel Document* (CPA ITD), vilket erkändes av ett fåtal stater. Interimsregeringen införde en ny resehandling: pass av den nya serien S som erkänns som resedokument av ett större antal stater (än CPA ITD) med en begränsad giltighet på ett år. Åtskilliga förfalskade irakiska resedokument är i omlopp. Alla varianter från en person med multipla identiteter (inklusive personer som inte är irakiska medborgare), samt korrekta uppgifter i ett äkta passämne men ej korrekt utfärdat och registrerat torde förekomma. Även förfalskningar av den äldre passtypen förekommer. Övergångsregeringen arbetar med att ta fram en säkrare passhandling.

7. Strafffrihet

MNF är undantagen från irakisk jurisdiktion och förbehåller sig fortfarande den tidigare koalitionsmyndighetens rätt att själv utöva jurisdiktion över anklagelser riktade mot styrkorna (CPA Order nr 17 och nr 100 samt FN:s säkerhetsråds resolution 1546). Att civil och militär personal tillhörande främmande trupp på utländskt territorium åtnjuter full immunitet är vanligt förekommande. Övergångsregeringens möjlighet att vidtaga åtgärder mot MNF begränsar sig till att säga upp dess mandat.

Entreprenörer kopplade till MNF samt deras underleverantörer är inte föremål för irakisk jurisdiktion i den utsträckning den berör deras kontrakt, samt straffrättsligt vad gäller handlingar som utgör del av deras "officiella aktiviteter". Vissa ytterligare regler gäller andra grupper av entreprenörer, enligt CPA Order nr 17.

Vad gäller så kallade hedersrelaterade brott och våld mot kvinnor, jfr nedan under punkt 14.

8. Yttrande- och mediafrihet med mera

TAL fastslår att det råder yttrandefrihet i Irak (art 13). Genom Order 66 upprättade CPA *Iraqi Media Network*, IMN (en TV kanal *al-Iraqiya* och ett radionätverk), avsett att fungera som irakisk *public service*. Media har också vuxit kraftigt under de senaste åren. Det gäller såväl TV, radio som tidningar. Satellitmottagarna är många, och internettrafiken frekvent. Det verkar dock som att irakisk media endast i begränsad omfattning är politiskt oberoende.

Enligt CPA:s order nr 14 skall yttrandefriheten respekteras och information utbytas obehindrat och öppet. Där uttrycks även avsikten att förhindra missbruk av media i syfte att förespråka våld eller underminera säkerheten. Genom Order 100 slås fast att media som bryter mot Order 14 skall bedömas av Iraks *National Communications and Media Commission*, NCMC. Kommissionen utfärdar licenser och har att följa medias verksamhet men skall inte utgöra en censurinstitution. Uppgifter gör gällande att man från politiskt håll i Irak sökt påverka kommissionens arbete. I den nya konstitutionen garanteras yttrande- och pressfrihet, så länge den inte bryter mot allmän säkerhet och moral.

I norra Irak har sedan tidigare lagar stiftats som föreskriver yttrande- och pressfrihet. Uppgifter gör gällande att lagarna efterlevs även om påverkan från sedan länge etablerade politiska strukturer förekommer.

Journalisters svåra arbetssituation i Irak har lyfts fram av bland annat Reportrar utan gränser som uppger att 22 journalister och mediaassistenter dödats i Irak under 2005 (till och med oktober), två saknas fortfarande. Kidnappningar av journalister har förekommit.

9. De politiska institutionerna

Irak befann sig under ockupation från maj 2003 t o m 28 juni 2004. Då återfick landet sin fulla suveränitet och en interimregering Iraqi Interim Government, IIG, erkändes genom Förenta nationernas säkerhetsråds resolution 1546 (2004) som antogs 8 juni. En administrativ lag – Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period, TAL – utarbetades under våren 2004 och har gällt som "interimskonstitution" under hela 2005 (jfr vidare nedan). Allmänna val hölls 28 januari 2005 till nationalförsamling och regionala samt lokala församlingar. Valen bojkottades av sunniarabiska grupperingar. En president har utsetts av nationalförsamlingen och en övergångsregering har bildats. Således vilar ansvaret för de mänskliga rättigheterna i enlighet med Iraks konventionsåtaganden och internationell sedvanerätt i nuläget på övergångsregeringen.

Utländsk trupp finns fortfarande i Irak, i form av en multinationell styrka, Multinational Force Iraq, MNF. Premiärministern i interimregeringen konstaterade i brev till säkerhetsrådets ordförande den 5 juni 2004 (annex till resolutionen) att tills dess Irak självt kan garantera säkerheten, behöver landet det internationella samfundets stöd. I ett brev till säkerhetsrådet av samma datum (även detta annex till resolutionen) uttryckte USA:s utrikesminister sitt lands beredvillighet att fortsatt bidra till Iraks säkerhet. På basis av dessa brev återbekräftar säkerhetsrådet i resolution 1546 (2004) MNF:s mandat. Den dominerande nationen i MNF är USA med ungefär 130 000 man i Irak. Samtal pågår i en treparts säkerhetskommitté (USA, UK och Irak) om vilka kriterier som skall vara uppfyllda för tillbakadragande av koalitionsstrupp, i ett första skede till att operera mer i bakgrunden. Avsikten är att ansvaret successivt förs över till irakisk militär och polis, något som redan påbörjats i liten skala. Den utmaning som möter de irakiska säkerhetsstyrkorna (och de som utbildar dem) är att inte bara uppnå numerär, utan även säkerställa förbanden och enheternas förmåga att operera professionellt och i viss mån självständigt.

CPA promulgerade bestämmelser i form av Regulations (definierar CPA:s institutioner), Orders (bindande direktiv, kunde ändra/suspendera irakisk lag), Memoranda (utvecklade vid behov de två förstnämnda) och Public Notes (uttryckte intentioner). Vissa av dessa bestämmelser tillämpas fortfarande, andra har åsidosatts. Under 2005 har i enlighet med TAL Ministerrådet efter Presidentkabinettets godkännande rätt att utfärda Orders. Dessa har effekt som lag och kvarstår i kraft tills de ändras av framtida irakiska regeringar.

I irakiska Kurdistan finns visst självstyre utövat av Kurdistan Regional Government, KRG. I praktiken består denna av två administrationer; en i området kring Erbil styrd av KDP (Kurdistan Democratic Party) och en i området kring Sulemaniyeh kontrollerad av PUK (Patriotic Union of Kurdistan). Samtidigt med de nationella valen 28 januari 2005 hölls val till en regional församling; *Kurdistan National Assembly*. Denna domineras av nämnda två fraktioner som kommit överens om en gemensam KRG-administration. Denna har ännu inte realiserats.

Ett utkast till permanent konstitution har under året arbetats fram av ett parlamentsutskott. Detta har bestått av representanter från de olika politiska grupperingarna (i huvudsak enligt religiösa/sekteristiska skiljelinjer) och invalda representanter för de (sunniarabiska) grupperingar som bojkottade valen i januari. Arbetet kom emellertid inte igång på allvar förrän i mitten på juli månad. Utkastet skulle enligt TAL presenteras för nationalförsamlingen som helhet den 15 augusti. Detta datum flyttades fram ett antal gånger och ett slutligt utkast presenterades i mitten av september. Trots detta pågick fortsatta förhandlingar fram till två dagar innan folkomröstningen 15 oktober. Dessa resulterade bland annat i att ytterligare ett utskott skall tillsättas av det

parlament som väljs 15 december. Detta utskott har 4 månader att arbeta fram förslag till ändringar i konstitutionen, varefter parlamentet skall ta ställning till om dessa ändringar skall underställas folket i en folkomröstning.

Konstitutionsutkastet godkändes i folkomröstningen den 15 oktober. Allmänna val skall i skrivande stund hållas den 15 december varefter övergångsperioden efter invasion och ockupation betraktas som över. Den president och regering som tillträder avses sitta en full mandatperiod (om fyra år).

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Irak har ratificerat sju av ILO:s åtta centrala konventioner (*Core Labour Standards*, nr 87 om föreningsfrihet har inte tillträtts). Av de totalt 59 ILO-konventioner som är i kraft i förhållande till Irak, skulle landet ha inkommit med rapport i 51 fall de senaste tre åren. Detta har inte skett.

Genom CPA:s Order nr 19 och nr 30 suspenderade ockupationsmakten bestämmelser på arbetsrättens område som får anses stå i strid med de mänskliga rättigheterna. Detta inkluderar bland annat tidigare restriktioner i yttrandefriheten och rätten att strejka och demonstrera. Dessa Order är till största delen fortfarande i kraft. Bland annat får demonstrationer inte pågå längre än fyra timmar, eller hållas närmare utländska ambassader, MNF-installationer och regeringsbyggnader än 500 meter. Rätten att utfärda ytterligare bestämmelser på området tillkommer nu inrikesministeriet.

Det av regimen tidigare kontrollerade statliga lönesystemet har reviderats. En ny löneskala har fastställts samt riktlinjer för befordran utarbetats. Arbetslösheten i Irak med ILO-definition uppskattas till närmare 30 procent. Hur arbetslöshet definieras är dock en diskutabel fråga. I Irak i nuläget finns stora möjligheter, menar vissa organisationer, för daglönearbete (förvisso på extrem *ad hoc* basis) vilka många irakiska arbetstagare innehar. Som ett resultat av olika åtgärder av övergångsregeringen, och tidigare CPA, bland annat den så kallade de-Baathification processen och upplösandet av den irakiska armén, har många irakiska tjänstemän inklusive militär och polis, blivit arbetslösa.

En facklig landsorganisation har etablerats i Irak; *Iraqi Federation of Trade Unions*.

Kvinnor är diskriminerade i vissa delar av arbetslivet. Det finns inga tecken på att detta har förändrats i nämnvärd utsträckning i och med den tidigare regimen:s sönderfall (jfr nedan under punkt 14). Tillsättandet av kvinnliga representanter i det styrande rådet samt sedermera i interimis- och övergångsregeringarna samt den valda nationalförsamlingen (kvoteringsystem tillämpas) är dock exempel på en positiv utveckling inom det politiska livet.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Någon allomfattande trovärdig statistik beträffande hälsoläget i Irak är mycket svår att få fram. Två decennier av väpnade konflikter följt av sanktioner och ytterligare en väpnad konflikt under 2003 med efterföljande plundringståg, har bidragit till en besvärlig hälsosituation.

Generellt kan konstateras att levnadsstandarden, inklusive hälsoläget, i norra Irak (Erbil, Dohuk och Sulemaniyeh) kontinuerligt förbättrats och nu är bättre än i övriga delar av landet. Samtidigt är denna del ett av världens mest minerade områden, vilket gör den lantbrukande befolkningen mycket utsatt.

I de södra och centrala delarna av landet är hälsosituationen fortsatt svår. Speciellt gäller detta sårbara grupper såsom barn och ammande mödrar. Hälsoläget för barn är överlag mycket dåligt (jfr under punkt 15).

Vatten- och sanitetsinfrastrukturen är i ett mycket förfallet tillstånd vilket i sin tur skapar ohälsa på många platser i landet. De renings- och pumpstationer som finns runt om i Irak har förfallit på grund av bristande underhåll. Stora mängder avloppsvatten, man räknar med åtminstone tre fjärdedelar, släpps fortfarande rakt ut i floder och vattendrag.

Ett omfattande hjälparbete av såväl FN som Världsbanken samt enskilda organisationer har under året fortgått för att förbättra situationen. FN har under året kontinuerligt ökat sin närvaro och därmed möjligheter att arbeta effektivt i Irak även om säkerhetssituationen begränsat möjligheterna att röra sig i landet. Den amerikanska ambassaden och USAID har även projekt på gång för att förbättra hälsosituationen. Ett antal internationella givare är aktiva inom hälsosektorn i Irak.

Det framhålls i den nationella utvecklingsplanen för 2005-2007 att akuta behov föreligger inom åtskilliga områden, bland annat utrustning och medicin till sjukvården, vaccinationer, samt att förbättra nätet av vårdcentraler och utbilda personal/motverka korruption. Det största hotet mot en förbättrad hälsosituation i Irak dock är det svåra säkerhetsläget. För att göra arbetet mellan givare och hälsoministeriet mer effektivt har det under året tillsatts en lokal arbetsgrupp som har i uppdrag att samordna insatser.

En viktig verksamhet som genomförts med framgång är UNICEF:s vaccineringskampanjer (inkl mässling, påssjuka och polio) som genomförts t o m 2004. Under det gångna året har det irakiska hälsovårdsministeriet fortsatt rutinmässiga vaccinationer.

12. Rätten till utbildning

Irak har obligatorisk skolgång från 6 till 12 år. Eftersatt underhåll, otillräcklig medelstilldelning, allmän isolering och de konflikter Irak har varit inblandat i är faktorer som på olika sätt brutit ned utbildningssystemet.

Utbildningsministeriet publicerade 2004 i samarbete med UNICEF en omfattande rapport om Iraks skolor och en analytisk uppföljningsrapport publicerades i januari 2005. Man hävdar där att 2 700 skolor är i fortsatt behov av omfattande restaureringsarbeten. I tillägg till detta saknar en tredjedel vatten, nära hälften saknar sanitetsinstallationer och hälften saknar tillfredsställande avloppssystem. På grund av platsbrist arbetar skolorna "i skift".

Omfattande nytryck av läroböcker (enligt uppgift nu utan propaganda och information i strid med de mänskliga rättigheterna) sker genom ministeriets försorg, även i samarbete med UNICEF och Världsbanken. Nämnade faktorer bidrar givetvis till att minska antalet barn som går i skolan. Enskilda organisationer uppskattar att ungefär en femtedel av barn i skolåldern inte går i låg- respektive mellanstadiet. Utbildningsministeriets siffror ger vid handen att 86 procent av barnen började skolan läsåret 2003/04. UNICEF menar emellertid att närvaron kan ha fallit till omkring 65 procent (på grund av den föränderliga allvarliga situationen i Irak torde detta variera mycket). Det förekommer också att barn i stället måste bidra till familjeförsörjningen. En ytterligare negativ faktor är det prekära säkerhetsläget i Irak. Många föräldrar är rädda att skicka sina barn till skolan, detta gäller särskilt flickor. Biståndsgivarna har tillsammans med utbildningsministeriet tillsatt en lokal arbetsgrupp i syfte att samordna insatser inom undervisningssektorn.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Den fysiska och psykiska levnadsstandarden i Irak är låg. Enligt övergångsregeringen är halva befolkningen fortsatt beroende av matpaket (matdistributionssystemet från det tidigare olja-mot-mat programmet) för sin överlevnad.

Irak idag är ett land med ett omodernt hälsovårdssystem, undermåligt system för vattenförsörjning och vattenrening, otillräcklig eldistribution och ett bristfälligt utbildningssystem. Arbetslösheten är stor och lönerna är låga. Utbildningssystemets försämring och det svåra säkerhetsläget har lett till kunskapsflykt från landet. Välutbildade irakier som länge befunnit sig i utlandet återvänder inte i den utsträckning den irakiska regeringen önskar. Förutom de konflikterrelaterade problemen har Irak sedan 1990 genomlevt flera svåra perioder av torka.

Den tidigare regimen förtryck, den stillastående ekonomin, arbetslösheten det svåra säkerhetsläget och bristen på framtidsutsikter har skapat en dålig psykosocial miljö.

Det irakiska samhället har blivit öppnare under året. Människor kan uttrycka sina åsikter och fritt börja ta del i samhället på ett helt annat sätt än vad tidigare varit möjligt. Brottsligheten är hög. Detta inkluderar även kidnappningar som i stor utsträckning drabbar vanliga människor. Vissa grupper kan till exempel röva bort en persons barn och anpassa sitt krav på lösensumma efter den personens finansiella förmåga. I många fall rör det sig om relativt små summor.

Det militära motståndet från olika grupper har eskalerat under 2005. MNF har genomfört flera omfattande militära operationer i landet tillsammans med irakiska styrkor för att få ett slut på det väpnade motståndet. Motsättningar mellan olika etniska och religiösa grupper i samhället, som i vissa fall tagit sig våldsamma uttryck, komplicerar även denna bild.

Samtidigt kvarstår omfattande problem med bland annat landets hälsovård, tillgången till dricksvatten, sanitetsinstallationer, utbildning, allmän infrastruktur (transport, tele, el), jordbruk och industri. Världsbanken uppskattade 2003 det totala återuppbyggnadsbehovet i Irak inom 14 prioriterade sektorer fram till 2007 till knappt USD 36 miljarder. Snarare har framhållits att ytterligare medel är nödvändiga på grund av uppskattningar i underkant samt att sabotage försvårat och försenat verksamheten.

Korruption och nepotism i Irak är omfattande. Interims- och övergångsregeringarna har fortsatt CPA:s privatiseringsåtgärder, men har kritiserats för att vilja gå för fort fram med ökande arbetslöshet samt långsiktiga ekonomiska förluster för Irak som följd.

14. Kvinnans ställning

Tidigare hade den irakiska kvinnan i formell mening en relativt stark ställning. Irak har ratificerat internationella instrument på området och har en lagstiftning som bland annat garanterar kvinnors lika rätt till utbildning, hälsa, arbete och ägande inklusive sex månaders föräldraledighet med full lön samt ytterligare sex månader med halv lön och pensionsålder vid 55 års ålder. Lagar har möjliggjort för kvinnor att arbeta i försvaret och polisen, jämställa kvinnors rättigheter vid skilsmässor, vad gäller äganderättsliga frågor samt skatter.

Kvinnans ställning i samhället har dock successivt försämrats, bland annat till följd av tilltagande ekonomiska problem och arbetslöshet. Yrkesverksamma kvinnor har fått arbeten som inte motsvarar deras kvalifikationer och flera har börjat arbeta i hemmet. Sedvanerättsliga regler och tradition har använts för att begränsa kvinnors lika rättigheter, till exempel inom äktenskapet, och dessa har

kommit att tillämpas i allt högre grad. Graden av läskunnighet har minskat. Islamisk extremism och militarism har tilltagit och kunnat ta sig mer öppna uttryck efter den irakiska statsapparatus sönderfall. Detta har ytterligare påverkat kvinnans ställning i negativ riktning.

I den konstitution som röstades igenom den 15 oktober finns skrivningar som går i riktning mot en försämrad legal ställning för kvinnan i Irak, något som man menar också är fallet i det dokument som röstades igenom 15 oktober.

En lag möjliggör strafflindring (till böter) för hedersmord (se nedan). Våld mot kvinnor i hemmet förekommer. Oro har uttryckts för att arbetslöshet och det svåra säkerhetsläget skall förvärra detta problem. Någon statistik på omfattningen finns inte tillgänglig. Våld mot kvinnor motiverat av åsikten att de inte följer de religiösa lagarna har ökat. Kvinnor tillhörande en annan religion än islam känner i vissa delar av landet sig av denna anledning tvingade att bära slöja.

Det finns inga uppgifter om förekomsten av könsstympning.

Hedersmord förekommer i Irak. I norra Irak har administrationen i såväl det av PUK som det av KDP kontrollerade området dock deklarerat att ett brott som är hedersrelaterat inte skall utgöra grund för strafflindring. Det förekommer att kvinnor "söker skydd" genom att låta sig sättas i fängelse. Enskilda organisationer har i norr etablerat skyddshus för kvinnor som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. I Bagdad återfinns ett fåtal skyddshus etablerade av irakiska enskilda organisationer.

En ökad brottslighet mot kvinnor och flickor (kidnappningar och sexuellt relaterat våld, i stor utsträckning i Bagdad) har kontinuerligt rapporterats av olika MR-organisationer. Att utreda brott försvåras av bristande resurser hos polis och sjukhus, uppgifter förekommer även att lokal polis inte alltid tar anmälningar på allvar. Försök har gjorts av enskilda organisationer att påverka polismyndigheten att i större utsträckning låta kvinnliga poliser delta i undersökningsarbetet. Såvitt känt har detta hitintills gett begränsat resultat. Den sociala stigmatisering det medför att ha utsatts för en våldtäkt innebär också att många fall inte anmäls. Human Rights Watch återger även från en intervju med en polis i Bagdad dennes konstaterande att kidnappning av och handel med flickor till Gulf-länderna - som förekom även innan den väpnade konflikten - ökat i omfattning (se nedan under punkt 15).

Kvinnor var tidigare inte representerade i det politiska systemet i en utsträckning som motsvarade deras andel av befolkningen. Inom övergångsregeringen är fyra av 30 (en post vakant) ministrar kvinnor. Av sex ministrar utan eget departement är en kvinna. På de listor som presenteras

inför valen i december 2005 måste var tredje kandidat vara en kvinna (en bland de tre första, två bland de sex första, etc.). I dagsläget uttrycks från vissa håll en oro för att kvinnor inte kan delta fullt ut i återuppbyggnaden av och den politiska utvecklingen i landet.

15. Barnets rättigheter

Knappt hälften av Iraks befolkning är under 15 år. Drygt fyra miljoner är under 5 år. Saddam Husseins regims uttalade avsikter om efterlevnad av konventionen om barnets rättigheter omsattes aldrig i praktiken. I vissa fall har i praktiken sedvanerätt företrädare framför lagbestämmelser. Vad gäller till exempel giftermål förekommer, trots lagstadgad ålder på 18 år, äktenskap längre ned i åldrarna. Minimåldern för allmän värnplikt är 18. Den nedre åldersgränsen för frivillig anmälan till väpnad tjänst är 14 år. Arbete är förbjudet för barn under 14 år, med undantag av arbete i småskaliga familjeföretag. Det förekommer emellertid att barn lämnar skolan eller aldrig börjar för att i stället arbeta. Den nya konstitutionen förefaller ta upp dessa frågor på ett mer tillfredsställande sätt, det återstår dock lagstiftning på området och givetvis implementering av densamma.

Uppgifter gör gällande att antalet gatubarn har ökat markant under senare år. Några institutioner som tar sig an barn i behov av särskilt skydd finns knappast i Irak, med undantag av vissa projekt i UNICEF:s regi. Denna sorts frågor är i allmänhet ett tabubelagt ämne, men startas nu upp i större utsträckning. Information förekommer att vissa föräldrar, utöver att barnen i många fall får hjälpa till i sina föräldrars arbete eller söka annat jobb, skickar ut sina barn för att tigga. Många gatubarn fångas upp av den organiserade brottsligheten för att utföra stölder eller slaveriliknande arbete. Uppgifter om organiserad barnprostitution förekommer. Irakiska organisationer har startat aktivitetscenter för barn (med böcker, datorer, lärare, etc.) i Bagdad. De flesta av dessa har emellertid enligt uppgift fått stänga då de hotats av den organiserade brottsligheten (som utnyttjar barnen till verksamhet beskriven ovan).

Vid de svepande arresteringar som uppges förekomma (jfr ovan under punkt 6) kommer även minderåriga med. Domare betraktar inte alltid dessa som just minderåriga. Detta kan innebära - om de saknar ID, eller domaren bestämmer att inte undersöka deras ålder - att de hålls tillsammans med vuxna. När ålder väl har konstaterats finns separata häkten för minderåriga, men det rör sig om installationer avsedda för vuxna (detsamma gäller för de som arresteras av MNF).

Missbruk bland barn förekommer, att sniffa lim förefaller vanligast men även narkotika finns tillgängligt. Organisationer gör gällande att detta problem ökat i omfattning det senaste året.

Uppgifter förekommer om handel med barn till Gulfländerna och att denna verksamhet skall ha ökat efter att gränskontrollen helt upphörde efter invasionen 2003. I dessa sammanhang förekommer uppgifter om barnprostitution och sexuell exploatering av barn. Tillgången på tillförlitlig information härom är dock begränsad.

Situationen beträffande barns hälsa har inte förbättrats under året. Tillgången till dricksvatten, kvalificerad vård och vaccinationer är begränsad. Någon undersökning av näringsnivåerna har inte genomförts av UNICEF under 2004/05, men organisationen hänvisar till undersökningar utförda av andra organisationer som indikerar att undernäring bland barn ökar.

Det prekära säkerhetsläget på många ställen i landet utgör givetvis en stor risk för barns hälsa. En mycket stor riskfaktor är alla de UXO:s (*un-exploded ordnance*) som finns runt om i Irak. UNICEF uppskattar antalet platser som av denna anledning är farliga till 800 bara i Bagdad.

16. Olika befolkningsgruppers situation (etniska, religiösa minoriteter, urbefolkningar med flera)

Det finns ingen aktuell befolkningsstatistik. De olika befolkningsgruppernas storlek bygger på kvalificerade uppskattningar. TAL konstaterar att Islam är Iraks officiella statsreligion (art 7). Lagen föreskriver vidare religionsfrihet och förbud mot diskriminering på grund av religion (se bland annat art 4, 12 och 13). Irak av i dag visar upp många motsättningar mellan olika religiösa grupperingar (jfr vidare nedan). Samtidigt återfinns fortfarande rester av ett i alla fall i urbana områden till del sekulariserat samhälle, samt en tolerant inställning till andra religioner.

Av Iraks befolkning är 95 procent muslimer. Omkring 60 procent är shia-muslimer. Sunni-araberna uppskattas till ca 20 procent. Kurderna anses utgöra 20 procent. Övriga grupper är kristna assyrier, kaldéer och turkmener. Gruppen jezidis definierades i Iraks tidigare konstitution som araber.

För att hantera egendomsfrågor upprättade CPA en mekanism som sedermera utvecklades till *Iraqi Property Claims Commission*. Kommissionen har bekräftats genom TAL (artikel 49). Arbetet har gått mycket sakta framåt. USA, IOM och UNHCR stödjer kommissionen. I juli utsågs en chef för IPCC:s nationella sekretariat och beslut har tagits att förlänga tiden för att registrera ett klagomål till 30 juni 2007 (enligt uppgift har hitintills (september 2005) 127 000 krav registrerats, drygt 11 000 har avgjorts i första instans).

Under det gångna året har vid olika tillfällen attacker riktats mot butiker som säljer alkohol. Butikerna drivs företrädesvis av kristna. Attacker mot kyrkor, i

några fall omfattande simultana attacker mot flera kyrkor, har förekommit. Rapporter gör gällande att i de delar av landet där islamistisk extremism och militarism tilltagit, har situationen för kristna försvårats. Andra uppgifter gör gällande att läget är än värre där dessa faktorer kombineras med kvarvarande (underjordiska) organiserade Saddam-trogna strukturer från Baath-partiet. Detta är enligt uppgift fallet t ex i Mosul där under året upprepade attacker skett, mot MNF och mot minoritetsgrupper. Rapporter finns om trakasserier mot kristna och kurder, liksom aktioner riktade mot alla invånare såsom tvång för kvinnor att bära slöja. Ett antal personer, främst kristna, har enligt uppgift under året lämnat Mosul.

Vissa källor menar att situationen även för andra minoriteter, däribland kurder, i Bagdad försämras. Sedan tidigare framhålls från enskilda organisationer de svårigheter palestinier (vilka tidigare av politiska skäl favoriserades av Saddam Hussein) har i Bagdad (jfr nedan under punkt 18). Romer framhålls som en utsatt grupp.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning

Homosexuellas situation i det irakiska samhället idag är okänd. Det torde dock stå klart att det i det irakiska samhället traditionellt sett finns en negativ syn på homosexualitet och få av dem som är homosexuella deklarerar öppet sin homosexualitet.

18. Flyktingars rättigheter

Det finns i Irak omkring 1,5 miljoner flyktingar inklusive internflyktingar. Av dessa har drygt 20 000 flyktingar återvänt med assistans av UNHCR, huvudsakligen från Iran men även från Saudiarabien, Libanon, Jordanien och länder utanför regionen. Vid årsskiftet 04/05 beräknades ca 230 000 personer ha spontanåtervänt till sina respektive hemländer.

Flyktingar i Irak

Iranska flyktingar av arabisk härkomst (Ahwazi) är utsatta för trakasserier inklusive hot av lokalbefolkningen och har blivit av med jordbruksmark och boskap. Rapporter gör även gällande att de utsätts för trakasserier av iranska agenter. UNHCR utvärderar för närvarande situationen. Vissa har tvingats flytta längre österut/norrut, andra har sökt ta sig tillbaka till Iran. Omkring 2 500 personer beräknas finnas kvar spridda över de södra delarna av landet (osäkra uppgifter).

Iranska kurdiska flyktingar finns väster om Bagdad (al-Tash lägret). Det torde röra sig om ungefär 2 000 personer i al-Tash för närvarande. Mat distribueras genom regeringens matdistributionssystem (tidigare genom FN:s olja-mot-mat). Flyktingarna har uttryckt oro för sin säkerhet, då de hävdar att de är illa omtyckta av befolkningen i de närliggande städerna Ramadi och Fallujah, samt

att säkerhetsläget rent generellt försämrats. Av denna anledning har UNHCR bestämt att stänga lägret. I samtal med Kurdistan Regional Government, KRG, har överenskommit att de kvarvarande flyktingarna skall kunna flytta norrut (en del har redan tidigare givit sig av västerut mot Jordanien eller norrut). Detta arbete avbröts dock när KRG enligt UNHCR ställde "unnecessary demands", såsom att flyktingarna skulle flyttas till områden nära Kirkuk i ett område med sämre säkerhet. I skrivande stund föreföll det dock enligt uppgift så att man skulle komma överens om att flytta resterande flyktingar norrut. UNHCR har i samarbete med enskilda organisationer, bland annat den svenska organisationen Qandil, börjat bygga hus och vidtagit åtgärder för att förbättra tillgången till vatten, elektricitet, utbildning och hälsovård.

Palestinska flyktingar har i många fall funnits i Irak sedan 1948. Den tidigare regimen försåg många av dessa familjer med gratis bostad och de kan i många fall nu inte längre betala sin hyra. Många har blivit vräkt och bor på gatan i Bagdad, i bästa fall i tält. Det rapporteras att fientlighet och trakasserier riktats mot dessa personer från irakier. Det finns även rapporter om summariska arresteringar utförda av den multinationella styrkan. UNHCR följer upp deras situation då de befinner sig utanför UNRWA:s verksamhetsområde. I mitten av september 2003 (då man evakuerades) hade 4 000 familjer registrerats (drygt 22 000 personer, totalt torde det röra sig om 34 000). De familjer som vräktes efter regimen fall har nu fått nya lägenheter som UNHCR betalar hyra för. UNHCR:s program med det irakiska migrationsministeriet omfattar bidrag till hyror samt kapacitetsuppbyggnad för ministeriet.

Kurdiska flyktingar från Turkiet, cirka 9 000 personer, återfinns (i det som tidigare var Bagdad-kontrollerat område) i norra Irak; Makhmour-läget. UNHCR bedriver genom enskilda organisationer, bland annat den svenska organisationen Qandil, verksamhet i läget. Ungefär 4 000 personer återfinns i området kring Dohuk. Rapporter gör gällande att hälsosituationen för dessa är dålig. UNHCR har haft svårt att identifiera en partner att arbeta med dessa, enligt uppgift på grund av den politiska koppling gruppen uppfattas ha.

I efterdyningarna av attackerna mot FN i Irak och de personalneddragningar dessa inneburit, driver UNHCR en stor del av sin verksamhet i Irak via enskilda organisationer. Generellt kan sägas att detta också medför svårigheter i uppfyllandet av organisationens skyddsmandat, då det är svårt att följa upp alla de rörelser som pågår med små flyktinggrupper spridda över landet.

Ungefär 500 syrisk flyktingar finns i Bagdad. Rapporter gör gällande att de utsätts för trakasserier och summariska arresteringar av irakiska och MNF-styrkor. Enligt uppgift har Damaskus proklamerat en allmän amnesti, något som följs upp av UNHCR.

Internflyktingar

International Organisation for Migration, IOM, beräknar att det i centrala och södra Irak finns drygt 250 000 IDP:s (Internally Displaced Persons).

IOM konstaterade under 2003 ungefär 100 000 nyanlända IDP:s i guvernement söder och väster om Mosul, Erbil, Sulemaniyeh och Kirkuk. Det rör sig om araber som (i vissa fall tvingats) flytta norrut under arabiseringskampanjen (jfr ovan under punkt 13) och som i samband med regimen fall gett sig av. IDP:s från de forna träskmarkerna i söder framför större behov av grundläggande servicefunktioner snarare än akut humanitär hjälp. Många har också återvänt efter insatser från miljöministeriet och FN (UNEP). Det totala antalet internflyktingar i norra Irak beräknas till 800 000. Av samtliga IDP:s i Irak, som UNHCR nu uppskattar till knappt 1 400 000 människor, beräknar man att ca 150 000 får anses som särskilt sårbara. Av de kurdiska IDP:s som levt inom av KDP respektive av PUK kontrollerat område (jfr ovan under punkt 13 om arabiseringskampanjer och egendomsfrågor), uppskattar FN att 10 000-tals återvänt söderut under perioden efter regimen fall. Det är dock oklart i vilken utsträckning det skett ytterligare rörelser tillbaka norrut med hänsyn till t.ex. brister i administrationen (arbete, skola, sociala funktioner) och det komplicerade säkerhetsläget i Kirkuk och Mosul. Internflyktingar har också kommit efter större militära operationer utförda av den multinationella styrkan och irakisk militär. I de centrala delarna kring Falluja uppskattar man antalet till kring 48 000. Efter operationerna i Tal Afar har UNHCR distribuerat tält och övrig nödutrustning.

Statslösa finns enligt UNHCR i tre grupper: Den första gruppen inbegriper faili kurder och shiia araber som utvisades och framtogs sitt medborgarskap av den förra regimen. Det rör sig mer om *de facto* statslöshet, då de trots att den tidigare regimen beslut återtagits i vissa fall har svårt att återfå medborgarskap. Den andra gruppen består av beduiner som befinner sig längs gränsen Irak/Kuwait. Deras legala status utgör en fortgående diskussion i regionen (100 000). Till den tredje gruppen hör barn från blandäktenskap (30 000).

19. Funktionshindrades situation

Kriget mellan Iran och Irak, Gulfkriget och militära kampanjer inne i landet har sammantaget medfört ett stort antal invalidiserade, inte minst på grund av minor.

FN och olika enskilda organisationer har olika projekt för funktionshindrade. UNOPS (United Nations Office for Project Services) har till exempel satt upp center för handikappade. På grund av säkerhetsläget är det svårt att följa upp och utveckla dessa projekt. Ingen internationell personal finns på plats ute i landet. Internationella Röda korskommittén bedriver sedan 1994 olika rehabiliteringsprojekt. I Erbil i norra Irak driver man ett ortopediskt center. I

de centrala och södra delarna stöds fem sådana center med utrustning. I Mosul stöds ett center vilket drivs av irakiska Röda halvmånen. I förhållande till behoven får emellertid dessa insatser anses otillräckliga.

20. Oberoende organisationer för mänskliga rättigheter

Ett mycket stort antal organisationer finns etablerade i Irak. Flera utan erfarenhet av vad det innebär att bedriva en enskild organisation.

För att stödja utvecklingen av det civila samhället i Irak, samt även arbeta med, stödja och registrera internationella enskilda organisationer har övergångsregeringen tillsatt en minister (utan departement) för det civila samhället. Ministeriet har få resurser.

De flesta av Iraks ministerier samarbetar i någon form med både nationella och internationella enskilda organisationer vilkas aktiviteter kan sägas försöka påverka den irakiska MR-situationen i positiv riktning. Flera av de nationella enskilda organisationerna får dock bedömas inte ha inte någon klar bild av vad de vill göra och/eller hur de bör organisera sig. I vissa fall beror detta på okunskap (i Irak finns ingen tradition av enskilda organisationer), i andra på att fokus ligger mer på pengar från givare än aktivitet – ibland rör det sig om en blandning av dessa skäl. Merparten av organisationerna får också anses mer eller mindre påverkade eller till och med kontrollerade av politiska partier/fraktioner.

Internationella enskilda organisationer inom MR-området är numera också verksamma i Irak med mer eller mindre permanent närvaro. Human Rights Watch finns i nuläget på plats med personal, dock inte Amnesty International. Så gott som alla organisationer har på olika sätt förändrat sin närvaro i Irak. Ytterst få finns dock kvar med internationell personal. Inte heller "pendlar" så många organisationer längre mellan Irak och något grannland. Under de senaste åren, med ökat antal attacker mot enskilda organisationer inklusive kidnappningar av i Irak väl etablerad (och ibland integrerad) personal, har de flesta permanentat sin internationella personals närvaro i Amman och bedriver projekt på distans i den utsträckning det är möjligt.

21. Fältverksamhet eller rådgivning på området mänskliga rättigheter

I Irak är ett stort antal organisationer verksamma inom olika områden, med direkt eller indirekt koppling till de mänskliga rättigheterna.

FN:s verksamhet sköts fortfarande med hänsyn till säkerhetsläget till del från Jordaniens huvudstad Amman, från Kuwait samt från Larnaca på Cypern. Vissa FN-organ har sin Irak-verksamhet förlagd till respektive huvudkontor, till exempel World Food Programme, WFP, som opererar från Rom. FN:s projekt sköts i Irak av lokalanställd personal och genom avtal med irakiska och

internationella enskilda organisationer. Dock har FN:s närvaro i Bagdad ökat under 2005 och man planerar även att öppna permanent närvaro med internationell personal på andra platser i Irak, dock med hårda restriktioner beträffande rörelsemöjlighet och generellt mycket omfattande säkerhetsarrangemang. Representation från de olika FN-organen roterar. Många möten hålls även fortfarande i Amman mellan FN och dess samarbetspartners. Världsbanken har sitt Irak-kontor i Amman. Internationella rödakors- och halvmånefederationerna är inte närvarande med internationell personal.

Sverige ger humanitärt bistånd till Irak. Detta inbegriper i nuläget inga direkt MR-relaterade projekt, men dock bistånd till projekt vilka påverkar MR-situationen. Samarbetspartners är bland annat Qandil, UNICEF och ICRC. Viss rambiståndsaktivitet bedrivs i norra Irak genom Diakonia, där man bland annat arbetar med kvinnans ställning och barns rättigheter. Olika svenska organisationer är på olika sätt involverade i stöd till Irak, till exempel Individuell människohjälp som stödjer ett center för funktionshindrade barn.

Vid en givarkonferens i Madrid i oktober 2003 gjorde Sverige en utfästelse om att bidra med 250 miljoner kronor 2004-2005, utöver för 2003 redan beslutade 95 miljoner kronor. Regeringen antog under våren en landstrategi för Irak vilken Sida nu arbetar efter. Sverige har gjort utbetalningar till FN/Världsbanken-fonden IRFFI (International Trust Fund Facility for Iraq) inom områdena god samhällstyrning, civila samhället samt stöd till valen i januari och december 2005. Ytterligare utbetalningar kommer att göras. Sverige stödjer även en effektiviserad och kompetensberikad planerings- och samordningsmekanism för Iraks planeringsministerium, FN, andra organisationer samt aktiva givarländer. På området MR är här bland annat sektorarbetsgruppen för *Rule of Law* direkt relevant. Olof Palmes Internationella Center har erhållit medel att fördela på enskilda organisationer för samarbete med bäring på stöd till det irakiska civila samhället. Bilaterala projekt Sverige – Irak planeras bland annat inom elektricitetssektorn. Irakier deltar regelbundet i Sidas internationella/regionala utbildningsprogram.